

УДК 346.7:338.45

ФОРМУВАННЯ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ УЧАСНИКІВ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

КАПЛІЄНКО М. В.

аспірантка

Харків

Від рівня розвитку промисловості залежить технічне переоснащення та інтенсифікація всіх галузей економіки, підвищення якості життя населення. Промисловість є одним з основних джерел оплати праці найманих працівників, прибутку підприємств, податкових і валютних надходжень держави [1].

На результати діяльності промислового сектора впливає багато чинників та учасників. Одним з головних учасників є держава. Її зацікавленість у результатах діяльності промислових підприємств ґрунтується на тому, що згідно з даними Державного комітету статистики України, промисловість є провідною системоутворюючою га-

лузью реального сектора економіки нашої країни. Вона зберігає найбільшу питому вагу в його структурі (у галузі виробляється понад 40% від загальноекономічного випуску товарів і послуг, 80% від їх експорту, створюється близько 30% валової доданої вартості) [4].

Вагомий внесок в розробку аспектів державного регулювання економіки внесли С. Аптекарь, Д. Богиня, В. Братишко, Г. Волинський, В. Геєць, А. Гош, А. Гриценко, М. Гуревичев, М. Долишній, М. Козоріз, І. Лукінов, І. Михасюк, С. Мочерний, Б. Панасюк, Б. Пасхавер, А. Покритан, С. Риверчук, І. Сорока, М. Хохлов, А. Чухно та інші. Проте проблема визначення ступеню впливу учасників процесу державного регулювання промисловості на динаміку розвитку промисловості України залишається не достатньо дослідженою.

Метою дослідження є визначення впливу важелів державного регулювання економіки залежно від взаємодії учасників промислового виробництва.

Необхідність та доцільність такого дослідження пояснюється тим, що на підставі отриманих результатів можливо підвищити ефективність важелів державного регулювання та покращити динаміку розвитку промисловості України.

Держава впливає на діяльність промислового сектора економіки не тільки безпосередньо, а також, опосередковано, у тому числі впливаючи на суб'єктів ринку, з якими підприємства промисловості взаємодіють у процесі своєї господарської діяльності. У цьому зв'язку представляється доцільним визначити коло цих учасників і ступінь причинно-наслідкового зв'язку між ними.

Схема причинно-наслідкового зв'язку між учасниками промислового виробництва України представлена на *рис. 1*.

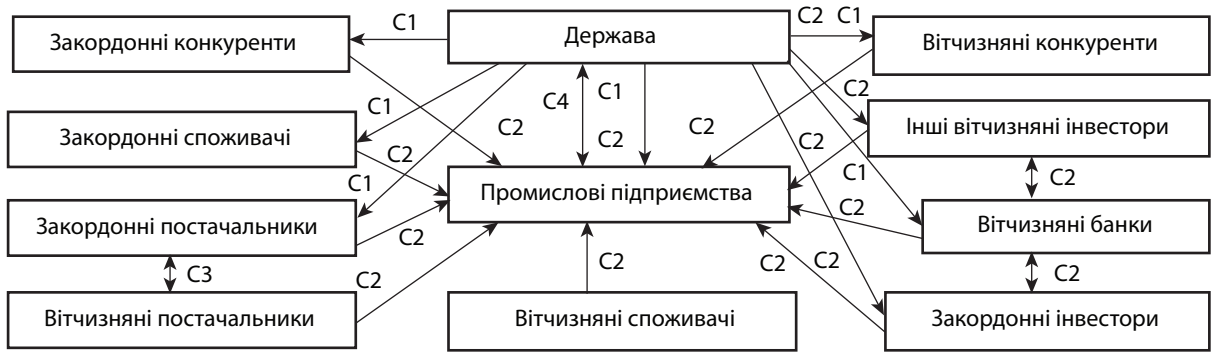
Оскільки держава в даному випадку є суб'єктом, який здійснює вплив на всіх інших учасників промислового виробництва України, доцільно визначити ступінь впливу важелів державного регулювання економіки на розвиток економіки. Для цього доцільно використовувати коефіцієнт парної кореляції, що розраховується за формулою:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}, \quad (1)$$

де x_i, y_i – значення рівнів факторної і результативної ознак;

$\bar{x}, \bar{y}$ – середні значення рівнів ознак.

Факторів, які впливають на динаміку розвитку промисловості, дуже багато, деякі з них наведені в

C1 – регулюючий вплив; C2 – стимулюючий вплив; C3 – зворотній зв'язок; C4 – взаємний інтерес.

Рис. 1. Схема причинно-наслідкового зв'язку між учасниками промислового виробництва України

На *рис. 1* окреслено коло учасників промислового виробництва України та простежується наявність зв'язку між ними. Обґрунтування причинно-наслідкового зв'язку між учасниками промислового виробництва України наведено в *табл. 1*.

табл. 1. З метою звуження інформаційного простору, як вихідні дані для кореляційного аналізу обрано ті показники, які, на думку автора, найбільш точно відображають загальні тенденції.

Таблиця 1

Обґрунтування причинно-наслідкового зв'язку між учасниками промислового виробництва України

Суб'єкт, який здійснює вплив	Суб'єкт, на який здійснюється вплив	Фактори впливу
1	2	3
Держава	Промислові підприємства	Змінюючи ставки податків може впливати на результати діяльності суб'єктів господарювання
		Застосовує такі засоби регулюючого впливу на діяльність суб'єктів господарювання: ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів
		Може стимулювати розвиток суб'єктів господарювання за допомогою державного замовлення; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій
		Державні програми можуть як стимулювати (наприклад, стимулювання впровадження інновацій) так і стримувати розвиток підприємств. Саме здатність або не здатність до реалізації в період кризи назрілих реформаторських проектів та технологічних інновацій є головним фактором посилення чи послаблення економіки в умовах кризи [1]

1	2	3
		За допомогою законодавчої бази впливає на формування та використання власного та позикового капіталу. Що може в свою чергу впливати на здатність суб'єктів господарювання до розширення масштабів діяльності
		Загальні умови ведення господарської діяльності, в т.ч. загальної ефективності регулюючих дій держави. До них згідно даним Світового Банку належать такі агреговані показники: політична стабільність і відсутність насильства, ефективність роботи уряду, якість регулювання, верховенство закону, боротьба з корупцією [2]
	Закордонні споживачі	Держава може впливати на рівень експорту та імпорту шляхом встановлення обмежень, квот, рівнем складності митних процедур
	Закордонні постачальники	
	Банки	Держава може впливати на здатність банківських установ кредитувати суб'єкти господарювання за допомогою законодавчої бази
	Інші вітчизняні інвестори	Держава може впливати на здійснення інвестування суб'єктів господарювання за допомогою законодавчої бази, яка визначає інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств та ризики, пов'язані з інвестиційною діяльністю
	Закордонні інвестори	
	Конкуренти (кількість суб'єктів господарювання на ринку)	Держава може створювати за допомогою важелів державного регулювання економіки сприятливі умови для створення нових та збереження існуючих суб'єктів господарювання
Промислові підприємства	Держава	Суб'єкти господарювання результатами своєї діяльності визначають розвиток національної економіки
Вітчизняні конкуренти	Промислові підприємства	Конкуренти можуть здійснювати стимулюючий вплив на розвиток діяльності суб'єктів господарювання, оскільки кількість суб'єктів господарювання на ринку може впливати на їх відносини з постачальниками та споживачами, а також бути стимулом до зниження собівартості та підвищення конкурентноздатності продукції
Закордонні конкуренти		
Вітчизняні банки		
Закордонні інвестори		
Інші вітчизняні інвестори		
Вітчизняні постачальники		
Закордонні постачальники		
Закордонні споживачі		
Вітчизняні споживачі		
Вітчизняні постачальники		
Закордонні інвестори	Вітчизняні банки	Між ними можлива конкуренція, тобто стимулюючий вплив одного на іншого, оскільки суб'єкти господарювання обиратимуть більш вигідні умови кредитування чи інвестування
	Інші вітчизняні інвестори	

Вихідні дані для визначення впливу важелів державного регулювання економіки на розвиток економіки України наведено в табл. 2.

Результати побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції наведено в табл. 3.

На підставі представленої в табл. 3 кореляційної матриці, а також схеми причинно-наслідкового зв'язку між учасниками промислового виробництва України (рис. 1), побудуємо когнітивну модель впливу важе-

лів державного регулювання економіки на динаміку розвитку економіки (рис. 2).

Виходячи з побудованої вище когнітивної моделі та використовуючи шкалу Чеддока, можна зробити такі висновки:

1. На розвиток національної економіки промисловість виявляє визначальний вплив.

2. На зростання обсягу промисловості країни не істотно впливають жоден з важелів державного регулювання, які стосуються змін у законодавстві.

Вихідні дані для визначення впливу важелів державного регулювання економіки на розвиток економіки

Показник	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекси обсягу продукції промисловості [4]	114	107	116	113	103	106	108	95	78
Індекси ставок податків на прибуток підприємств і організацій [5]	100	100	100	83	100	100	100	100	100
Зміни у законодавстві про ліцензування, патентування, сертифікацію та стандартизацію, регулювання цін і тарифів* [6,7,8]	2	2	2	2	2	2	2	0	2
Зміни у законодавстві про державне замовлення* [9]	0	0	1	0	0	2	0	0	0
Ефективність роботи уряду** [2]	28	29	36	33	38	33	30	29	24
Індекси ВВП [4]	109	105	110	112	103	107	108	102	85
Індекси кількості суб'єктів ЄДРПОУ [4]	107	105	105	104	105	106	105	104	102
Індекси експорту [10]	110	109	127	141	105	111	128	136	60
Індекс обсягу реалізованої продукції промисловості на внутрішньому ринку [4,10]	121	109	125	137	130	123	131	120	88
Індекси імпорту [10]	113	106	129	128	122	122	137	139	54
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок кредитів банків [4]	358	142	211	137	240	141	161	130	53
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів [4]	101	146	136	96	174	98	145	114	90
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів [4]	141	105	175	203	78	137	145	121	50
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок інших інвесторів [4]	136	112	128	146	118	135	149	123	69
Індекси освоєних нових видів інноваційної продукції [4]	127	117	32	54	79	76	105	97	110

* Для того, щоб можливо було проаналізувати наявність лінійного зв'язку змін законодавства та динаміки промисловості, введені дані змінні: 0 – зміни не було; 1 – зміни не суттєві; 2 – зміни суттєві.

** Агрегований показник за оцінками Світового Банку [2].

Таблиця 3

Кореляційна матриця впливу важелів державного регулювання економіки на розвиток економіки

Показник	Обсяг продукції промисловості
Податок на прибуток підприємств і організацій	-0,2723
Ліцензування, патентування, сертифікація та стандартизація, регулювання цін і тарифів	0,3006
Державне замовлення	0,2201
Ефективність роботи уряду	0,5769
ВВП	0,9659
Кількості суб'єктів ЄДРПОУ	0,7677
Експорт	0,7151
Обсяг реалізованої продукції промисловості на внутрішньому ринку	0,7747
Імпорт	0,7036
Інвестиції в основний капітал за рахунок кредитів банків	0,6389
Інвестиції в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів	0,2475
Інвестиції в основний капітал за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів	0,7988
Інвестиції в основний капітал за рахунок інших інвесторів	0,8389
Освоєно нових видів інноваційної продукції, найменувань	-0,3732

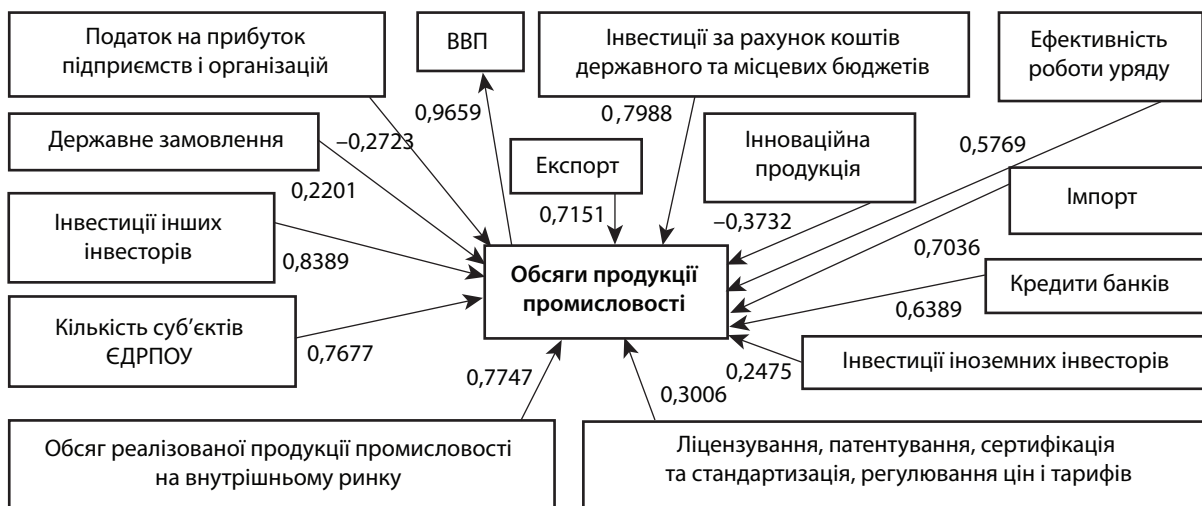

Рис. 2. Когнітивна модель впливу важелів державного регулювання економіки на динаміку розвитку економіки

3. Загальна ефективність регулюючих дій держави помітно впливає на динаміку промисловості.

4. Суттєвий стимулюючий вплив на зростання обсягу промисловості країни виявляють інвестиції за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

5. Найбільший стимулюючий вплив на зростання обсягу промисловості країни виявляють інвестиції інших інвесторів, ніж банки та іноземні інвестори.

6. Істотно впливає динаміку розвитку промисловості країни наявність на ринку конкурентів (як вітчизняних так і закордонних).

7. На динаміку розвитку промисловості країни приблизно однаково впливають зовнішнє середовище (експорт продукції) і внутрішній попит.

8. Інноваційна продукція ще не стала фактором зростання обсягу промисловості.

ВИСНОВКИ

Отримані результати в ході проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що:

1. Законодавство України потребує реформування, оскільки на цей час воно не є дієвим важелем державного регулювання розвитку промисловості.

2. За допомогою державних програм доцільно створювати сприятливі умови для збільшення інвестування у промисловість, оскільки зростання вартості фінансування із зовнішніх джерел та ускладнення доступу до них є одним з факторів, що визначають низхідні тенденції у промисловості.

3. Створення сприятливих умов для створення нових та збереження існуючих суб'єктів господарювання дозволить підвищити рівень розвитку економіки України.

4. Орієнтація на експорт і сировинний ухил промислового виробництва зробили промисловість та економіку залежною від кон'юнктури зовнішніх ринків, що, у свою чергу, стримує розвиток внутрішнього, тому за допомогою державних важелів регулювання необхідно переорієнтовувати промислове виробництво на внутрішній ринок.

5. Інноваційний шлях розвитку для України повинен стати пріоритетним на практиці, оскільки саме

за рахунок цього можливий вихід України з економічної кризи. Держава повинна стимулювати підприємства до впровадження інновацій, наприклад, за допомогою державних цільових програм.

Ці заходи дозволять створити сприятливі умови для розвитку промисловості, а отже, покращити стан економіки в цілому. ■

Література

1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

2. Country Data Report for UKRAINE, 1996 – 2009 [Electronic resource]. – Mode access: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c226.pdf>

3. Мних Є. В., Бутко А. Д., Большакова О. Ю., Кравченко Г. О., Никонович Г. І. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / За ред. проф. Мниха Є. В. – К.: КНТЕУ, 2005. – 232 с.

4. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс]: (Закон України № 334/94-ВР від 28.12. 1994 р.) / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=9&nreg=334%2F94-%E2%F0> — Назва з екрана.

6. Про стандартизацію і сертифікацію [Електронний ресурс]: (Декрет Кабінету Міністрів України № 46-93 від 10.05.1993 р.) / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=46-93>. – Назва з екрана.

7. Про ліцензування певних видів господарської діяльності [Електронний ресурс]: (Закон України № 1775-III від 01.06.2000 р.) / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1775-14>. – Назва з екрана.

8. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності [Електронний ресурс]: (Закон України № 98/96-ВР від 23.03.1996 р.) / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=98%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.

9. Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб [Електронний ресурс]: (Закон України N 493/95-ВР від 22.12.1995р.)/ Верховна Рада України.– Офіц. сайт.– Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=493%2F95-%E2%F0>.– Назва з екрана.

10. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс].– Режим доступу <http://www.bank.gov.ua/publication/econom.htm>
